

Politične stvari.

Nova šolska postava.

Premembe, katere zadevajo državno postavo od 14. maja 1869. leta o ljudskih šolah, obsegajo §§. 3, 7, 8, 10, 11, 15, 17, 18, 19, 21, 23, 29, 30, 32, 36, 38, 41, 42, 46, 48, 53, 54, 59, 62 in 75.

Splošen značaj vseh sprememb izreče se lahko v tem, da se v novi postavi odločno naglaša verski poduk in verska izreja, da se postavno spremené nekatere naredbes stare šolske postave, pri katerih je dosedanja skušnja pokazala, da so ali neizpeljive, ali vsaj za poduk napačne, in konečno so se sprejele tudi nekatere polajšave gledé dolžnosti nameščenja novih učnih moči oziroma zgradbe novih šol in pa dovoljenje, da se sme, ako prizadeti prosijo, podučevanje učencev 7. in 8. šolskega leta z nedeljskimi ali večernimi šolami nadomestiti.

Po tem so pomenljive premembe §§. 11, 21 in 48. Stari §. 11 določeval je, da se ima preskrbeti druga učna moč (učitelj), ako v treh zaporednih letih poprečno število učencev presega 160, in v tej razmeri naprej. — Nova šolska postava drži se sicer onih številčk učencev, toda omeji jih samo na celodnevno podučevanje. Pri poldnevnom podučevanju pa povikša število učencev, za katero je po enega učitelja treba na 100; pa k temu tudi ne prišteva onih učencev 7. in 8. šolskega leta, katerim se privolijo postavne polajšave gledé poduka.

Dalje določeval je §. 21 stare šolske postave šolsko dolžnost splošno in brez izjeme od spolnenega 6. do spolnenega 14. leta, ter je zahteval, da se je učenec pred izstopom iz šole izkazal, da zna brati, pisati in računati. — Nova postava gledé slednjega zahteva, da mora učenec pred vsem skazati tudi znanje veronauka, nadalje pa tudi branje, pisanje in računanje.

O šolski dolžnosti pa dovoljuje, držé se šletne dolžnosti, da se imajo na splošnih ljudskih šolah po dokončanem šestletnem obiskovanju šol otrokom po deželi in pa otrokom revnejih ljudi v mestih in trgih, ako stariši ali njihovi namestniki prosijo, iz ozira vrednih vzrokov dovoliti polajšave gledé obsega (mere) rednega šolskega obiskovanja.

Te polajšave imajo obstajati v omejenji podučevanja na en del leta ali na poldnevni poduk ali na posamezne dni v tednu.

Take polajšave se imajo dovoliti tudi otrokom celih šolskih občin po deželi, ako zastopniki vseh všolanih občin na podlagi občinskih sklepov za to prosijo. V tem slučaju more se učni red tako osnovati, da se okrajšano podučevanje otrokom daje po posebnih, od družih učencev ločenih oddelkih vsaj do dopolnenega 14. leta starosti.

§. 48. konečno v novi postavi v nasprotju s staro določuje, da odgovorno šolsko vodstvo morejo prevzeti samo oni učitelji, kateri skažejo zmožnost podučevati v veronauku one vere, h kateri spada večina dotične šole. Izključeni so tedaj kot vodje na ljudskih šolah drugoverci, tedaj judje ali protestantje med katoličani. Med Slovenci bi za zdaj to imelo samo pomen v Trstu, deloma v Ljubljani ali v Gorici.

Tako imenovani liberalci so se, se ve da, takim premembam ustavljali na vse kriplje.

Deželni zbor kranjski razpuščen.

Kolikorkrat je na javnost prodrl glas, da se mora razpustiti krivično voljeni, nenaravni kranjski deželni zbor, in da se bode to kmalu zgodilo, vselej čul se je jok in stok iz nemčurskih časnikov in redno sklepale so se take nemčurske izjave in tožbe, da vendar-le ne bode razpuščen. — Minulo je do malega polnih, težkih šest let, odkar so se vršile one grde, za vsako državo, v kateri ima vladati postava in enaka prostost za vse državljane, sramotne volitve, in zdaj še le, ko bi uže stari zbor postavno ne smel več zborovati, še le zdaj, ko bi bili imeli do naravnega pogina zbora samo še 59 dni, nastopil je zdavnej potrebni in opravičeni razpust očividno zato, da bode zmiraj zvesta slovenska kranjska dežela pri domoljubni svečanosti 600letnice dobila zopet svoj postavní, iz prostih volitev izvoljeni deželni zastop, in kolikor krivični volilni red pripušča, tudi po svoji ogromni večini slovenski zastop, kakor je prebivalstvo slovensko.

Ni bilo treba preroškega duha in vedeti, da bode jok in škripanje nemškutarjev po razpustu zborovem še hujše. In res cvilijo v lastnem lističu in v prusko-nemškem listu na Dunaji, in vijejo se kakor gad, ki visí z glavo v precepu, bolí jih posebno, da bodo zdaj želí Slovenci sad svojega truda.

Mi sicer tudi obžalujemo, da se deželni zbor ni razpustil koj l. 1879., ko je nastopila vlada Taaffe-ova, obžalujemo, da bomo imeli odpravljati in popravljati toliko krivic, toliko spak prizadetih v dolgem teku šestih let naše dežele na duševnem in na gmotnem polji. Toda odločno moramo zavrniti podtikanje, kakor da bi se narodna stranka imela zahvaliti nasprotni tudi le za malenkost dobrega v njeni zapaščini; vsak čin njihovega dela bil je krivičen, vsak nam je bil sovražen, in ako se ima kdo pritožiti čez krivico, smo ti edino le mi, katerim se je toliko časa odrekavala pravica in pravo.

Izvrstno zavrača nemčursko javkanje uradna „Laib. Zeitg.“ od preteklega ponedeljka. Uradni list kliče v spomin nemčurski kliki, kako je njihov organ dne 25. maja leta 1877. pozdravljaj tedanji razpust deželnega zbora rekoč: „Razpuščen je deželni zbor! S tem slovesnim činom nastopil je jako pomenljiv trenutek za zgodovino razvitka dežele. Po šestih letih zopet je prebivalstvu dana prilika izvrševati svojo dragoceno pravico: odločilno vplivati po volitvah na postavodajstvo in upravo dežele itd.“

Uradni list navaja dalje odgovor ministra kneza Auersperga na dotično interpelacijo, v katerem se samo sklicuje na §. 10. deželnega reda, po katerem „kroni pristaja nedvomljiva pravica, deželni zbor razpustiti kedar koli hoče.“

Sklepa pa omenjeni članek tako-le:

„Mi imamo na to po moči kratko odgovoriti, da, ako „L. W.“ gledé predstoječih volitev govori, „da se bode vnel neizogibljiv prepír“ o nevolji in razdraženosti, da ima pred očmi le one dogodbe pri volitvah l. 1877., ki kažejo najhujšo strankarsko strast, ki se pa ne pokaže z lepo še kje drugod v taki meri. Toda vrenja in razburjenosti med prebivalstvom, umetno provzročene in skrbno gojene, katera je spremljala vse tedanje volitve se do zdaj prav malo ali nič ne zapazi in vkljub volitve ostane pozornost zvesto vdanega prebivalstva obrnjena na bližajočo se šeststoletno svečanost. Prebivalstvo ima vzrok ostati mirno, ker smelo se bode svoje ustavné volilne pravice prosto posluževati in težko popisljiva predrznost „L. W.“ je trditev, da se hočejo Nemci v deželi siloma odriniti. — Kakov bode prihodnji deželni zbor, odločile bodo proste

volitve prebivalstva, ki šteje 450.000 Slovencev in 30.000 Nemcev. Mi smo zmiraj zadovoljni in zmage gotovi, ako so volitve v resnici proste.

Naši dopisi.

Iz Gorice 20. maja. (Izv. dop.) Danes zapusti grof Chambord Gorico in se preseli v Frohsdorf, kjer ima svoje poletno bivališče. Francoski listi so zadru-goma iz Gorice vesti prinašali, kakor da bi bil grof Chambord nevarno bolan; v resnici pa se je bil samo na kolenu nekoliko poškodoval, kar ga je zadržavalo, da se nekaj časa ni redno sprehajal; poslednje dni pa se je zopet vozil, kakor po navadi. Čudno pa je, da so tudi avstrijski in celó listi iz bližnjih krajev vse krivo poročali o visokem goriškem zimskem gostu in so rajši ponatiskavali pariške telegrame nego poročila, na pr. goriškega lista „L' Eco del Litorale“, ki ima za ta del neposredna in najzanesljivejša poročila. — 17. maja se je bilo sešlo na bližnjo Sveto goro lepo število duhovnov, učiteljev in prijateljev cerkvenega petja ter so sklenili ustanoviti cecilijansko društvo za goriško nadškofijo in so si izvolili ob isti priliki tudi osnovalni odbor v ta namen. Društvo ne izključuje druge narodnosti in bo sprejemalo italijanske kakor slovenske ude. Napredka smo res potrebni v cerkvenem petju skoro povsod na Primorskem, in novo društvo bo imelo dela obilo, da iztrebi nerednosti in neukusnosti, ki so se skoro vkoreninile med nami. V drugo kritiko tukaj ne segamo. — „Italianissimi“ znajo snovati društva, ki vse drugo razširjajo, samo tega ne, kar naznanjajo imena takih skupin; vendar so kar nakrat zasledili, da jim tudi nemški „Schulverein“ ni v strahu, in od kar so brali germanizatorske ter veleizdajske govore s shoda „Schulvereinov“ v Lincu, nasvetujejo v glavnem „irredentarskem“ listu tržaškem, da bi tudi Italijani za Trst in Istro ustanovili tako društvo. Goriški „Corriere“ pa opominja, da naj Goriškega ne pozabijo snovatelji, in tako utegnemo na Primorskem dobiti društvo, ki bo tudi od te strani slovenski živelj krčilo. Italijani bodo z judovsko pomočjo in lastnim duhom kričali, da so v nevarnosti, dokler se bo še kod kaka slovanska duša gibala. Na vse to mi pa lepo opozarjajmo, kako se česki narod ustavlja germanizaciji in še lepše držimo — križem roke slovenski véliki (!) politiki na čast! — Volitve v mestno starešinstvo so se vršile doslej v 2 razredih; Slovenci jih ne morejo biti veseli. Izvoljenci so ali „liberalci“ ali pa taki, ki bodo ž njimi hodili. Konservativci še poskušajo ne, da bi svoje kandidate postavili, in kar nameravajo, delajo v strahu, strah pa je znamenje onemoglosti. Slovincem so nekateri meščani stare korenine sopomoč tako rekoč javno ponujali, in ponujala se je prilika, kakor redko kedaj; pa Slovenci se niso za to zmenili. Morda se bodo borili takrat, ko bo prepozno, da bodo toliko bolj tugovali o neuspešnem boji. Zanimiv bi bil odgovor na vprašanje, kdo bo dajal odgovornost za naše postopanje, ali bolje, nepostopanje v toliko važnih trenutkih, ko se izvršujejo volitve mestnih zastopnikov, tudi tisočrim Slovincem, onim Slovincem, katere italijanstvo dosledno zanikava, prezira in v pravicah tepta! — Tandem aliquando! Od jeseni smo pričakovali od meseca do meseca razpisa deželno-zborniških volitev za Goriško-Gradiščansko; nu, razpisane so volitve in sicer na 23. in 30. junija, potem na 3. in 6. julija t. l. Govorilo in razpravljalo se je uže toliko o teh volitvah, da bi rodoljubi morali vedeti, kaj jim je storiti. Delovalo in določilo se je uže mnogo, pa ne od strani Slovencev in ne njim v prid. Oni pa imajo moč v rokah, če nočejo

sebe izdati, naj se še enkrat dobro ogledajo, pa spomnijo na nevarnosti v gmotnem, narodnem in političnem oziru, potem se morajo zgeniti, če imajo še kaj ljubezni do lastne krvi! Rodoljubi po vsem Goriškem! spomnite se besed lahonskega, nam sovražnega lističa, goriškega „Corriere-a“, ki Slovincem v bodočnosti v deželnem zboru goriškem družega ne želi, kakor da bi njih zastopniki ostali v enaki onemoglosti in brez vsakega znatnega vpliva, kakor v ravno pretekli deželnozborni dobi! Rodoljubi vsakega stanu! ali veste, kaj to pomeni? Duhovniki imajo na Goriškem pri volilcih največ vpliva; oni bodo v prvi vrsti odgovorni za srečo ali nesrečo našega ljudstva, če ne dobi prebivalstvo zastopnikov v deželni zbor, ki bo v tej dobi silno važen zaradi časa, v katerem živimo, zaradi posebne politične konstelacije (sestave) in specifičnih namer naših nasprotnikov, kakor tudi zaradi potreb, katere imamo sami. Trenutki so kratki do odločilnih dni; ne zamudimo jih!

S Celja 16. maja. (Dekan Žuža z Laškega trga in dr. Glančnik.) Še ni mesec dni, ko se mi na poti od Zidanega mosta proti Gradcu pridruži v železničnem vozu častitljivi naš rodoljub z Laškega trga, dekan Žuža. Urno ga poprašam, kako in kaj je v njegovi bližini, ali je res, kar nemškutarski časniki trobijo po svetu, da se s Celja in Maribora po vsem slovenskem Štajarskem bolj in bolj širi nemškutarija, da posebno nemški „Schulverein“ z novci in pristaši svojimi podpira nemškutarstvo. Na to mi je pravil, da se pri tem delu posebno odlikuje dr. Glančnik s svojim „Prijateljem“, odkar ga je vzela pod svoje varstvo štajarska kmetijska družba s tem, da mu pošilja svojo gospodarsko prilogo tako, da potem vsak ud kmetijske družbe in mnogo družih dobivajo z gospodarsko prilogo vred tudi v grozoviti slovenščini pisano celjsko „Prijatlico“.

Opomnil sem na to, da bodo pa vendar zavedni udje odločno protestirali zoper tako slepljenje, na kar mi odgovori, da je on sam kot okrajni predstojnik in najstarejši ud pismeno naznanil to ravnanje ter tudi svoj izstop iz družbe, ako se temu škandalu ne stori nemudoma konec.

Kasneje zvedel sem, da se je dr. Glančnik skušal skrivati v kožo nedolžnega jagnjeta s tem, da je tajil nasprotstvo zoper duhovščino, pa naš častiti rodoljub dekan Žuža mu je posvetil s prav jasnimi citati iz lista njegovega, v katerih prav po šegi plitvoglavih kričačev udriha po duhovščini misleč, da je bistvo liberalstva v zaničevanju vsega, kar zadeva vero ali cerkev. — Mislím, da s takimi frazami Slovencev ne bo nihče vjel, naj si gre za tako preobračanje iskat spridencev v vélika mesta, morebiti da najde koga, pri poštenih slovenskih kmetih gotovo ne opravi nič!

Sploh pa bo dobro, da si slovenski Štajarci osnujejo lastno kmetijsko družbo, upamo, da pozdravljamo prvi korak v ta namen v ravno osnovanem sadjerejskem društvu pod vodstvom dr. Ipavice-a.

— K dopisu „iz Slatine“ v št. 19. letošnjih „Novic“ došlo nam je sledeče

poslano.

Gospod F. Schollmayr v Slatini v Rumuniji trdi v 19. št. „Novic“, da sem knjižico z imenom „Uzorni načrt kmetijskih stavb za Kranjsko itd.“ od njega prepisal. Ker je ta izjava g. F. Schollmayr-ja popolnoma neresnična, zahtevam, da mi ta bivši ud centralnega odbora c. k. kmetijske družbe za Kranjsko stvar prekliče ali pa dokaže.

Ljubljana 22. avg. 1883.

Ernst Kramer.